

Anna Hanaka

historyk sztuki

Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków

POLSKO-UKRAIŃSKIE BADANIA ZAŁOŻEŃ REZYDENCJONALNYCH PODHORCE

W gmachu Biblioteki Narodowej w Warszawie 11 października 2005 r. uroczyście otwarto wystawę zatytułowaną: „Polsko-ukraińskie badania założeń rezydencjonalnych. Etap I – Podhorce”. Ekspozycja, zorganizowana przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, jest wynikiem prac badawczych i inwentaryzacyjnych prowadzonych latem 2004 r. przez specjalistów z Polski oraz Ukrainy na terenie założenia pałacowo-ogrodowego w Podhorcach na Ukrainie.

U podstaw współpracy obu krajów leżą porozumienia podpisane przez KOBiDZ z Państwową Służbą Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Ukrainy, Lwowską Obwodową Administracją Państwową i Politechniką Lwowską. Dotyczą one konieczności przeprowadzenia wspólnych badań i dokumentacji najcenniejszych obiektów rezydencjonalnych, stanowiących dziedzictwo kulturowe Polski oraz Ukrainy. Na terytorium naszych sąsiadów znajdują się liczne pałace magnackie, warownie, twierdze, których zły stan zachowania

1. Pałac w Podhorcach. Stan z 2004 r. Fot. K. Czajkowski.

1. Palace in Podhorce. State as of 2004. Photo: K. Czajkowski.

mocno niepokoi. Czasy zawieruch wojennych, a następnie lata niedopatrzeń i złego gospodarowania w ogromnym stopniu przyczyniły się do fatalnej kondycji większości tych obiektów. Po

niektórych nie ma już, niestety, śladu. Podhorce, jako założenie o unikatowych walorach historycznych, architektonicznych i krajobrazowych, są pierwszym etapem w realizacji polsko-ukraińskiego programu.

Ze strony polskiej w pracach uczestniczyli pracownicy merytoryczni KOBiDZ, studenci Uniwersytetu im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego i Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Ukrainę reprezentowali

2. Pałac w Podhorcach, elewacja południowa. Stan z 2004 r. Fot. K. Czajkowski.
2. Palace in Podhorce, southern elevation. State as of 2004. Photo: K. Czajkowski.

3. Otwarcie wystawy. Fot. K. Czajkowski.
3. The opening of the exhibition. Photo: K. Czajkowski.

lat 90. XX w., kiedy opiekę nad popadającym w ruinę obiektem roztoczyła Lwowska Galeria Obrazów. Prezentuje burzliwe dzieje posiadłości, która na przestrzeni ponad 300 lat kilkakrotnie przeżywała swoje wielkie dni, ale także ulegała dewastacji. Przedstawia sylwetki kolejnych właścicieli Podhorzec: hetmana Koniecpolskiego, Rzewuskich, królewską rodzinę Sobieskich oraz księżęcą Sanguszków, dopełniając fakty historyczne anegdotami i legendami związanymi z tymi postaciami. Omówiono także pionierskie prace konserwatorskie przeprowadzone w Podhorcach przez prof. Adolfa Szyszko-Bohusza na początku XX w.

natomiast pracownicy naukowcy Wydziału Architektury Politechniki Lwowskiej i Uniwersytetu im. Iwana Franko we Lwowie, a także studenci tych uczelni.

Wystawa składa się z 26 plansz, na których zostały zaprezentowane różne aspekty prac badawczych i inwentaryzacyjnych prowadzonych na terenie rezydencji. Elementem towarzyszącym ekspozycji jest makieta założenia podhoreckiego wykonana przez studentów Wydziału Architektury Politechniki Lwowskiej, pokazująca przestrzenne relacje poszczególnych budowli, ogrodu oraz krajobrazu otaczającego. Zaprezentowane wyniki interdyscyplinarnych badań i analiz z zakresu architektury, architektury krajobrazu, archeologii ogrodowej usystematyzowano w trzech głównych blokach tematycznych: „Historia założenia pałacowo-ogrodowego”, „Stan istniejący”, „Inwentaryzacje, badania, analizy”.

Część pierwsza wystawy – „Historia założenia pałacowo-ogrodowego” – zapoznaje zwiedzających z dziejami Podhorzec od momentu wzniesienia budynku w latach 30. XVII w. z inicjatywy hetmana wielkiego koronnego Stanisława Koniecpolskiego, do

4. Makieta założenia w Podhorcach. Fot. O. Remeshylo-Rybczyńska.
4. Scale model of the layout in Podhorce. Photo: O. Remeshylo-Rybczyńska.

5. Kościół w Podhorcach, widok od strony pałacu. Stan z 2004 r. Fot. K. Czajkowski.
5. Church in Podhorce, view from the side of the Palace. State as of 2004. Photo: K. Czajkowski.

Na planszach wystawowych znalazły się reprodukcje materiałów archiwalnych zebrane w wyniku kwerendy przeprowadzonej w wielu muzeach, bibliotekach i archiwach, w tym: portrety gospodarzy posiadłości, plany Podhorzec, najwcześniejsze znane przedstawienia pałacu i ogrodu z pocz. XIX w., rysunki i grafiki z 2. poł. XIX w., fotografie sprzed 1939 r. (m.in. z przechowywanego w archiwum KOBiDZ „Albumu Mękickich”) oraz zdjęcia z lat 50. XX w. wykonane po wielkim pożarze pałacu.

Część druga wystawy – „Stan istniejący” – bazuje na dokumentacji fotograficznej wykonanej w Podhorcach w 2004 r. Obok zdjęć pałacu i kościoła pojawia się tu wiele widoków ogrodu i otaczającego krajobrazu kulturowego. Szczegółowa dokumentacja pokazuje, jak istotną rolę w układzie przestrzennym rezydencji podhoreckiej odgrywały tereny zieleni, dzisiaj częściowo zdegradowane, jednak ciągle dające wyobrażenie o dawnej świetności oraz idei kompozycyjnej. Ogród składa się z części tarasowej, krajobrazowej oraz ogrodu regularnego, położonego między pałacem a kościołem. Całość założenia jest ściśle powiązana

z malowniczym pejzażem bezkresnych równin Wołynia poprzez liczne otwarcia widokowe.

Część trzecia wystawy – „Inwentaryzacje, badania, analizy” – prezentuje wyniki interdyscyplinarnych badań przeprowadzonych w Podhorcach, które objęły zagadnienia architektury,

architektury krajobrazu, archeologii ogrodowej. Wnioskom i opisom badań towarzyszą inwentaryzacyjne rysunki pałacu, plan inwentaryzacyjny parku z naniesionym drzewostanem, analizą kompozycyjną parku i analizą wiekową drzewostanu, fotografie i ortofotografie wykopów archeologicznych.

Otwarcie wystawy cieszyło się dużym zainteresowaniem. Imponująca frekwencja gości ze środowisk naukowych oraz miłośników kultury i sztuki dawnych kresów Rzeczypospolitej świadczy o potrzebie szerokiej popularyzacji wiedzy na temat wzajemnej historii Polski i Ukrainy oraz stanu zachowania materialnego dziedzictwa kulturowego obu narodów. Prognozy dalszej współpracy, które przedstawili Ewenika Linjowa, zastępca dyrektora Państwowej Służby Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Ukrainy, oraz Jacek Rulewicz, dyrektor KOBiDZ, dają nadzieję na kontynuację prac rewolucyjnych w Podhorcach i rozszerzenie badań o kolejne cenne obiekty.

6. Otwarcie wystawy przez Ewenikę Linjową, zastępcę dyrektora Państwowej Służby Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Ukrainy, oraz Jacka Rulewicza, dyrektora KOBiDZ. Fot. K. Czajkowski.

6. The opening of the exhibition by Ewenika Linjowa, deputy director of the State Services for the Protection of the Cultural Heritage of Ukraine, and Jacek Rulewicz, director of the National Centre for Historical Monument Studies and Documentation (KOBiDZ). Photo: K. Czajkowski.

POLISH-UKRAINIAN RESEARCH OF RESIDENTIAL BUILDING PODHORCE

On the 11th of October, 2005, at the National Library in Warsaw, an exhibition was opened: "Polish-Ukrainian research of residential building. Stage 1 – Podhorce". This exhibition, organized by the National Center for Research and Documentation of Historic Sites, is the result of research and inventory work carried out in the summer of 2004 by specialists from Poland and Ukraine, on the grounds of the palace/garden in Podhorce, in Ukraine.

The basis of the cooperation of the two countries in the research of shared cultural heritage lies in an agreement signed by the National Center for Research and Documentation of Historic Sites and the State Services for the

Protection of the Cultural Heritage of Ukraine, the Lviv State Administrative District and the Polytechnic of Lvov. Podhorce is the first stage in the realization of the Polish-Ukrainian program.

The exhibit is comprised of 26 display boards, one which various aspects of the research, carried out on the property of the residence, are presented. The exposition is accompanied by a scale model of the layout of Podhorce. The results of interdisciplinary research and analysis were systemized into three main thematic blocks. The first part of the exhibit, "History of the palace/garden layout" acquaints viewers with the history of Podhorce. The second part, "Existing state", is based on the photographic docu-

mentation done in 2004 and shows the important role of greenery areas in the spatial arrangement of the residence. The third part, "Inventory, research, analysis", presents the results of research that includes the issues of architecture, landscape architecture and garden archeology.

The opening of the exhibition met with great interest. Those who have declared an interest in further cooperation include Ewenika Linjowa, deputy director of the State Services for the Protection of the Cultural Heritage of Ukraine in the Ministry of Culture and the Arts in Ukraine, and Jacek Rulewicz, director of the National Center for Research and Documentation of Historic Sites.

Katarzyna Piotrowska-Nosek

Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków

WSPÓŁCZESNA ARCHITEKTURA W HISTORYCZNYM KRAJOBRAZIE MIAST ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA

W dniach 12-14 maja 2005 r. odbyła się konferencja poświęcona współczesnej zabudowie w historycznym krajobrazie miejskim „World Heritage and Contemporary Architecture – Managing the Historic Urban Landscape”. Konferencję, na życzenie i przy współudziale Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO, zorganizowały władze Wiednia. Współorganizatorami byli także ICOMOS oraz Ministerstwo Edukacji, Nauki i Kultury Austrii.

W czasie spotkania dyrektor generalny Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO przedstawił przygotowane wcześniej

memorandum „World Heritage and Contemporary Architecture – Managing the Historic Urban Landscape”, zwane *Vienna Memorandum*. Jest to dokument odwołujący się do karty weneckiej oraz innych międzynarodowych dokumentów dotyczących ochrony zabytków, a także ochrony przyrody i trwałego rozwoju, który następnie poddano pod dyskusję. Celem, jaki postawiony został podczas prac przygotowawczych, było uporządkowanie wniosków z dotychczasowych doświadczeń i wytyczenie kierunków przyszłych działań konserwatorskich w miastach światowego dziedzictwa.

Ogromne zainteresowanie konferencją, a wzięło w niej udział ponad 600 osób z 55 krajów, świadczy o wadze diskutowanego problemu i potrzebie stworzenia wytycznych dotyczących poruszania się w obszarach zabytkowych. Dyskusja nad historycznym dziedzictwem urbanistycznym w relacji do nowych inwestycji trwa od dziesięcioleci. I chociaż powstało kilka międzynarodowych dokumentów, m.in. „Rekomendacja UNESCO dotycząca ochrony i roli miejsc historycznych” w 1976 r., wiele pytań pozostało bez odpowiedzi, szczególnie dotyczących

konserwacji dziedzictwa urbanistycznego w kontekście rozwoju ekonomicznego.

W memorandum zaproponowano wprowadzenie na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO nowej kategorii obiektów zabytkowych, a mianowicie historycznego krajobrazu miejskiego. Nowe nominacje z terenów miejskich miałyby być rozpatrywane już pod takim kątem. Ale nie tylko. Ochrona historycznego krajobrazu miejskiego, jego formy i treści, zastępująca ochronę pojedynczych budynków lub ich zespołów umożliwia szersze i głębsze przeanalizowanie problemów i procesów zachodzących w tym środowisku, a w dalszym etapie – w razie wystąpienia zagrożenia, likwidowanie przyczyn, a nie jedynie skutków niekorzystnych zmian. Takie podejście powinno wpłynąć na lepsze zarządzanie dziedzictwem. Dlatego zasada ochrony dziedzictwa urbanistycznego jako krajobrazu powinna być szeroko stosowana.

W „Memorandum wiedeńskim” zwrócono uwagę na konieczność planowego działania w przestrzeni miejskiej oraz włączenie ochrony i konserwacji jako ważnych celów w działania strategiczne i planistyczne miasta. Zintegrowane podejście pozwala na przeciwstawienie się izolacji i wyłączeniu historycznego centrum z organizmu miejskiego. Dodatkowo, dzięki zaangażowaniu mieszkańców w podejmowanie decyzji dotyczących ich otoczenia, przyczyni się do zbudowania ich emocjonalnego związku z miejscem, co w dalszej perspektywie gwarantuje trwałość działań ochronnych.

Uczestnicy konferencji apelowali o uznanie i wykorzystanie wartości dziedzictwa, właściwą kontynuację i dialog z przeszłością przy podejmowaniu decyzji o nowych inwestycjach. Jednocześnie zwrócono uwagę na fakt, że nie może być ani ochrony dziedzictwa bez kompromisów na rzecz współczesnego rozwoju ani współczesnego rozwoju bez

2. Bezpośrednie otoczenie historycznego centrum Wiednia, miejsca światowego dziedzictwa UNESCO.

2. The immediate surroundings of the historic center of Vienna, a UNESCO World Heritage site.

1. Wiedeń, widok starego miasta z dominującą bryłą katedry p.w. św. Szczepana. Wszystkie fot. K. Piotrowska-Nosek.

1. Vienna, view of the Old Town with the dominant mass of the St. Stephen's Cathedral. All photos by K. Piotrowska-Nosek.

kompromisów na rzecz ochrony. Z punktu widzenia ochrony zabytków kompromisy są konieczne i właściwe jednak dopóty, dopóki nie zagrażają autentyczności i integralności miejsca, czyli uznać je należy za główny kwalifikator wartości dziedzictwa.

Dużo miejsca zajęła dyskusja na temat wieżowców w centrach historycznych miast oraz w ich strefie buforowej. Choć z punktu widzenia ekonomii nie zawsze ich wznoszenie jest uzasadnione, wieżowce, będące wyrazem prestiżu, nowoczesności i sukcesu ekonomicznego, są bardzo popularne. Czy je budować? Nie odpowiedziano bezpośrednio na to pytanie. Wszystko zależy od miejscowej sytuacji i od tego, na ile destrukcyjnie nowa inwestycja wpływa na historyczny krajobraz miasta. Nowe budowle powinny zdecydowanie nawiązywać do zastanego kontekstu miejsca zarówno wysokością, jak i gabarytami.

3. Wiedeń, fragment „krajobrazu dachów”.
3. Vienna, a fragment of the “landscape of roofs”.

W referatach i wystąpieniach na forum konferencji poruszano wiele wątków związanych z ochroną dziedzictwa nie tylko urbanistycznego. Jednak nie padły jasne i wyczerpujące odpowiedzi na pytania o zasady postępowania

w miastach światowego dziedzictwa. Odwoływano się do konieczności ochrony i rozwijania istniejących wartości w myśl mądrej kontynuacji, będącej także elementem dziedzictwa. Słowem, które najczęściej charakteryzowało

akceptowane działania, była wysoka jakość nowych inwestycji, koniecznie rozpatrywanych w szerokim kontekście krajobrazowym i społecznym.

Strategiczne podejście, tworzenie planów zarządzania i miejscowego prawa, opartych na dogłębnej wiedzy na temat miejsca i jego kontekstu, jak również współczesnych mechanizmów postępu ekonomicznego i społecznego pozwala na wypracowanie trwałej drogi rozwoju prowadzącej do przewidywalnego celu. Dlatego też ważne jest tworzenie miejscowego prawa przyjaznego zarówno ochronie zabytków, jak i rozwojowi, prawa wykorzystującego rozwój do ochrony i ochronę do rozwoju.

„Memorandum wiedeńskie”, już po wprowadzeniu uwag zgłoszonych w czasie konferencji, zostanie przedstawione Komitetowi Światowego Dziedzictwa w celu akceptacji i wprowadzenia w życie. Informacje na temat konferencji, część prezentacji pokazanych w czasie spotkania oraz tekst „Memorandum” można znaleźć na stronie internetowej:

www.worldheritage2005.at

CONTEMPORARY ARCHITECTURE IN THE HISTORIC URBAN LANDSCAPE OF WORLD HERITAGE CITIES

From the 12th to the 14th of May, 2005, there was a conference on the subject of contemporary construction in historic urban landscapes: “World Heritage and Contemporary Architecture – Managing the Historic Urban Landscape”.

During the meetings the memorandum “World Heritage and Contemporary Architecture – Managing the Historic Urban Landscape”, otherwise known as *the Vienna Memorandum*, was presented, which invokes the Venice Charter and other

international documents which relate to the protection of historic monuments, environmental protection and lasting development. The objective of the memorandum was to summarize experiences and outline movements in conservation activities in World Heritage cities.

In the discussions it was stated that a strategic approach, in creating plans for administration and local legal decisions which are supported by thorough knowledge about the place and its context, as well as consideration

of contemporary mechanisms for economic and social development, will allow for the attainment of the established goals.

The Vienna Memorandum will be presented to the World Heritage Committee for approval and introduction. Information about the conference, accompanied by the presentation of the text of the memorandum, can be found on the Internet at the following address:

www.worldheritage2005.at

UNITED NATIONS EDUCATIONAL, SCIENTIFIC
AND CULTURAL ORGANIZATION

World Heritage Centre
Centrum Światowego Dziedzictwa

Memorandum Wiedeńskie
dotyczące

„Dziedzictwa Światowego i Współczesnej Architektury
– Zarządzania Historycznym Krajobrazem Miejskim”

PREAMBUŁA

1. Pamiątając, że memorandum wiedeńskie jest rezultatem międzynarodowej konferencji na temat „Dziedzictwa Światowego i Współczesnej Architektury”, zorganizowanej na prośbę Komitetu Światowego Dziedzictwa przedstawioną w czasie jego 27. sesji (Paryż, 30 czerwca - 5 lipca 2003 roku, decyzja nr 27COM 7B.108), w dniach od 12 do 14 maja 2005 w Wiedniu (Austria); pod patronatem UNESCO, z udziałem ponad 600 ekspertów z ponad 55 krajów;
2. Mając na uwadze zakres konwencji dotyczącej ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego UNESCO (Konwencja Światowego Dziedzictwa, 1972) i przywołując artykuły 4 i 5 tej konwencji, dążąc do współpracy na arenie międzynarodowej i rozumiejąc potrzebę powszechnych dyskusji na temat dużej dynamiki gospodarczej i zmian strukturalnych zachodzących w miastach wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO;
3. Pamiątając, że miejsca są wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa na podstawie Orzeczenia ich Wyjątkowej Powszechnej Wartości (outstanding universal value) i że ochrona tej wartości powinna być sednem każdej polityki konserwacji i strategii zarządzania;
4. Biorąc pod uwagę, w szczególności międzynarodową kartę konserwacji i restauracji zabytków i miejsc (karta wenecka 1964), rekomendację UNESCO dotyczącą ochrony dóbr kultury zagrożonych pracami publicznymi i prywatnymi z 1968, rekomendację UNESCO dotyczącą ochrony (zabezpieczenia) i współczesnej roli miejsc historycznych z 1976 roku, międzynarodową kartę ogrodów historycznych ICOMOS-IFLA (karta florencka 1982), kartę konserwacji miast historycznych i miejsc zurbanizowanych ICOMOS (karta waszyngtońska, 1987), dokument z Nara dotyczący autentyczności z 1994 roku, jak również konferencję HABITAT II i Agendę 21, która została ratyfikowana przez państwa członkowskie w Istambule (Turcja) w czerwcu 1996.
5. Pragnąc, by memorandum wiedeńskie było postrzegane, w ramach kontynuacji wymienionych wyżej dokumentów i obecnej debaty na temat trwałej konserwacji zabytków i miejsc, jako główne oświadczenie w sprawie zintegrowanego podejścia łączącego współczesną architekturę, trwałą rozwój urbanistyczny i integralność krajobrazu opartą na historycznych wzorcach, istniejącej zabudowie i kontekście.

DEFINICJE

6. Memorandum wiedeńskie odnosi się do miast historycznych wpisanych lub proponowanych do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, a także do większych miast, które na swoim obszarze mają obiekty lub miejsca światowego dziedzictwa.

7. Historyczny krajobraz miejski, wywodzący się z rekomendacji UNESCO dotyczącej ochrony i współczesnej roli miejsc historycznych z 1976 roku, odnosi się do zespołów jakichkolwiek grup budynków, struktur i przestrzeni otwartych, w ich naturalnym i ekologicznym kontekście, włączając miejsca archeologiczne i paleontologiczne, tworzące skupiska osadnictwa ludzkiego w środowisku miejskim w określonym czasie, spójność i wartość których jest rozpoznawalna z punktu widzenia archeologicznego, architektonicznego, prehistorycznego, historycznego, naukowego, estetycznego, socjokulturowego lub ekologicznego. Ten krajobraz kształtuje nowoczesne społeczeństwo i ma ogromną wartość dla zrozumienia przez nas samych jak dzisiaj żyjemy.
8. Historyczny krajobraz miejski jest osadzony we współczesnych i przeszłych realiach społecznych i procesie rozwoju danego miejsca. Składają się na to elementy definiujące charakter, takie jak zagospodarowanie terenu i układ, organizacja przestrzenna, relacje przestrzenne, topografia i gleby, roślinność oraz wszystkie elementy infrastruktury technicznej, w tym mała architektura i detale konstrukcyjne (krawężniki, nawierzchnie, rynsztoki, oświetlenie itp.).
9. Współczesna architektura w zastanym kontekście jest rozumiana jako odnosząca się do wszystkich znaczących zaplanowanych i zaprojektowanych działań w zurbanizowanym środowisku historycznym, włączając przestrzenie otwarte, nowe konstrukcje, przebudowy lub rozbudowy budynków historycznych i miejsc, oraz adaptacje.
10. Rozpowszechniające się, szczególnie w ostatniej dekadzie, rozumienie dziedzictwa kulturowego, które włącza szerszą interpretację prowadzącą do rozpoznania współistnienia człowieka z terenem i ludzi w społeczeństwie, wymaga nowego podejścia oraz nowych metodologii konserwacji i rozwoju urbanistycznego w kontekście terytorialnym. Istniejące karty i rekomendacje międzynarodowe nie w pełni uwzględniają tę ewolucję.
11. Memorandum wiedeńskie koncentruje się na wpływie współczesnego rozwoju na ogólny krajobraz miejski znaczący dla dziedzictwa, zgodnie z którym pojęcie historyczny krajobraz miejski (uwzględniający szerszy kontekst terytorialny i krajobrazowy) wychodzi poza tradycyjne określenie „centrum historyczne”, „zespół”, „otoczenie”, często używane w kartach i prawie ochrony zabytków.
12. Historyczny krajobraz miejski dochodzi do wyjątkowego i uniwersalnego (powszechnego) znaczenia poprzez stopniowe ewoluowanie, jak również planowy rozwój terytorialny w danym okresie czasu powodowany przez procesy urbanizacji, wykorzystywanie warunków ekologicznych i topograficznych oraz wyrażanie ekonomicznych i społeczno-kulturowych wartości przynależnych społeczności. Jako taka ochrona i konserwacja historycznego krajobrazu miejskiego obejmuje indywidualne zabytki znajdujące się w rejestrze, jak również zespoły i ich ważne fizyczne, funkcjonalne i wizualne powiązania, rzeczywiste i asocjacyjne, wraz z historycznymi typologiami i morfologiami.

ZASADY I CELE

13. Ciągłe zmiany w wykorzystaniu funkcjonalnym, strukturze socjalnej, kontekście politycznym i rozwoju ekonomicznym, które manifestują się w formie działań ingerujących w strukturę odziedziczonego historycznego krajobrazu miejskiego mogą być uznane jako część tradycji miasta. Wymagają one wizji miasta jako całości i działania ukierunkowanego na przyszłość ze strony decydentów oraz dialogu z innymi podmiotami i zainteresowanymi stronami.
14. Głównym wyzwaniem współczesnej architektury w historycznym krajobrazie miejskim jest reakcja na dynamikę rozwoju, w celu ułatwienia zmian socjoekonomicznych i wzrostu z jednej strony, przy jednoczesnym uwzględnieniu odziedziczonego krajobrazu miasta i jego krajobrazowej lokalizacji z drugiej strony. Funkcjonujące historyczne miasta, szczególnie miasta światowego dziedzictwa, wymagają uregulowań planistycznych i zarządzania, które przyjmują konserwację jako jeden z kluczowych punktów utrzymania. W tym procesie autentyczność i integralność historycznego miasta, które są określone przez różne czynniki, nie mogą podlegać kompromisom.
15. Przyszłość historycznego krajobrazu miejskiego wymaga wzajemnego zrozumienia między twórcami regulacji prawnych, planistami, deweloperami, architektami, konserwatorami, właścicielami, inwestorami i zainteresowanym mieszkańcami, pracującymi wspólnie na rzecz ochrony dziedzictwa miejskiego uwzględniającego modernizację oraz kulturalnie i historycznie wrażliwy rozwój społeczeństwa, wzmacniający tożsamość i społeczną integralność.

16. Biorąc pod uwagę związki emocjonalne między ludźmi i środowiskiem, ich odczuwanie miejsca, zagwarantowanie, by jakość życia w środowisku urbanistycznym była elementem sukcesu ekonomicznego miasta oraz jego społecznej i kulturalnej vitalności, jest zadaniem fundamentalnym.
17. Głównym zadaniem interwencji fizycznych i funkcjonalnych jest wzmocnienie jakości życia i efektywności produkcji poprzez poprawę warunków mieszkania, pracy i rekreacji oraz adaptację do nowych funkcji, ale bez kompromisu w przypadku istniejących wartości wpływających z charakteru i znaczenia historycznego tworzywa miejskiego i formy. To oznacza nie tylko poprawianie standardów technicznych, ale również rehabilitację i współczesny rozwój środowiska historycznego opartym na właściwym określeniu i ocenie jego wartości, a także dodanie wyrazu kulturowego o wysokiej jakości.

WSKAZANIA DO ZARZĄDZANIA KONSERWACJĄ

18. Podejmowanie decyzji dotyczących interwencji i architektury współczesnej w historycznym krajobrazie miejskim wymaga uważnego przemyślenia, kulturalnie i historycznie wrażliwego podejścia, konsultacji społecznych i know-how ekspertów. Takie podejście pozwala na adekwatne i właściwe działanie w przypadkach indywidualnych, zbadanie relacji przestrzennych między starym a nowym, przy jednoczesnym uszanowaniu autentyczności i integralności historycznych materiałów i istniejącej zabudowy.
19. Głębokie zrozumienie historii, kultury i architektury miejsca, w przeciwieństwie tylko do obiektów, jest podstawowe dla opracowania ram konserwacji, a pojedyncze architektoniczne realizacje powinny być wsparte przez urbanistykę i jej narzędzia analiz typologicznych i morfologicznych.
20. Czynnikiem niezbędnym w procesie planowania jest rozpoznanie oraz sformułowanie w odpowiednim czasie możliwości i zagrożeń w celu zagwarantowania wyważonego rozwoju i procesu projektowania. Bazą dla wszystkich interwencji strukturalnych jest wyczerpujące badanie i analiza historycznego krajobrazu miejskiego jako wyrazu wartości i znaczenia. Badanie długoterminowych efektów i trwałości planowanych działań jest integralną częścią procesu planowania i ma na celu ochronę substancji historycznej, istniejącej zabudowy i kontekstu.
21. Biorąc pod uwagę podstawowe definicje (nawiązując do artykułu 6 memorandum), planowanie urbanistyczne, współczesna architektura i ochrona historycznego krajobrazu miejskiego powinny wystrzegać się wszelkiego rodzaju pseudohistorycznych form projektowania, ponieważ wprowadzają zaprzeczenie zarówno historii, jak i współczesności. Spojrzenie z jednego historycznego kierunku nie powinno zastępować innych, jako że historia powinna pozostać czytelna, a kontynuacja kulturowa poprzez jakościowe realizacje jest najwyższym celem.

WSKAZANIA DO ROZWOJU MIASTA

22. Standardy etyczne i domaganie się wysokiej jakości projektów oraz wykonania, wycucia kontekstu kulturowo-historycznego, są warunkiem zasadniczym procesu planowania. Architektura na terenach historycznych powinna odpowiednio brać pod uwagę istniejące skale, w szczególności, co do gabarytów i wysokości budynków. Ważne jest, by nowa zabudowa w sposób minimalny bezpośrednio wpływała na ważne elementy historyczne, takie jak znaczące budowle lub stanowiska archeologiczne.
23. Konstrukcje przestrzenne w miastach historycznych i wokół nich powinny być wzmacniane poprzez projektowanie urbanistyczne i sztukę, jako że są kluczowymi elementami odrodzenia historycznych miast: projektowanie urbanistyczne i sztuka wyrażają im właściwe historyczne, społeczne i ekonomiczne komponenty i przekazują je przyszłym pokoleniom.
24. Ochrona miejsc światowego dziedzictwa również pociąga za sobą kształtowanie przestrzeni publicznej: szczególnie należy zwrócić uwagę na m.in. funkcjonalność, skalę, materiały, oświetlenie, meble uliczne, reklamy, roślinność. Infrastruktura planowania miejskiego w strefach zabytkowych musi wykorzystywać wszystkie sposoby, by zachować materiały historyczne, istniejącą zabudowę i kontekst oraz złagodzić negatywne efekty ruchu kołowego i lokalizacji parkingów.
25. Panoramy miasta, panoramy dachów, główne osie widokowe, rozplanowanie budynków i ich rodzaje są integralną częścią tożsamości historycznego krajobrazu miejskiego. Biorąc pod uwagę odnowę, historyczny wygląd dachów i oryginalne rozplanowanie budynków, służą za podstawę planowania i projektowania.

-
26. Proporcje i projekt muszą pasować do określonego typu historycznego układu i architektury. Jednocześnie usuwanie wnętrza istniejącej zabudowy wartego ochrony („fasadyzm”) nie jest właściwym sposobem działań ingerujących w strukturę. Ze szczególną troską powinno się zapewnić, by rozwój współczesnej architektury w miastach światowego dziedzictwa był komplementarny do wartości historycznego krajobrazu miejskiego i nie naruszał historycznego wyrazu miasta.

SPOSOBY I ŚRODKI

27. Zarządzanie dynamicznymi zmianami i rozwojem historycznego krajobrazu miejskiego światowego dziedzictwa obejmuje szczegółową wiedzę na temat terytorium i jego elementów składowych o znaczeniu dla dziedzictwa, określonych poprzez naukowe metody inwentaryzacji, odpowiednie prawo, regulacje, narzędzia i procedury, które zostały sformalizowane w Planie Zarządzania, zgodnie z Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention.
28. Opracowanie i realizacja Planu Zarządzania dla historycznego krajobrazu miejskiego wymaga udziału interdyscyplinarnego zespołu ekspertów i profesjonalistów, jak również zorganizowania w odpowiednim czasie wyczerpujących konsultacji publicznych.
29. Jakościowe zarządzanie historycznym krajobrazem miejskim ma na celu stałą ochronę i poprawę wartości przestrzennych, funkcjonalnych i związanych z projektem. W związku z tym specjalny nacisk powinien być położony na rozpatrywanie współczesnej architektury w szerszym kontekście historycznego krajobrazu miejskiego, a studia „oceny wpływu kulturowego lub wizualnego” powinny towarzyszyć propozycjom współczesnych realizacji.
30. Aspekty ekonomiczne rozwoju urbanistycznego powinny być związane z celami długoterminowej ochrony dziedzictwa.
31. Budynki historyczne, przestrzeń otwarte i architektura współczesna w stopniu szczególnym wpływają na wartość miasta poprzez tworzenie marki charakteru miasta. Współczesna architektura może być ważnym narzędziem współzawodnictwa w przyciąganiu mieszkańców, turystów i kapitału. Historyczna i współczesna architektura tworzy wartość dla miejscowej społeczności, która powinna służyć celom edukacyjnym, rozrywkowym, turystycznym i zabezpieczać wartość rynkową nieruchomości.

REKOMENDACJE

Do Komitetu Światowego Dziedzictwa i UNESCO kierowane są następujące przemyślenia:

- A) Jeśli chodzi o historyczne tereny zurbanizowane wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa, idea historycznych krajobrazów miejskich i rekomendacje wyrażone w tym memorandum powinny być wzięte pod uwagę, gdy sprawdza się jakkolwiek potencjalny lub zaistniały wpływ na integralność miejsca Światowego Dziedzictwa. Te zasady powinny być wzmocnione przez plany, w których określono konkretne środki, które należy przedsięwziąć w celu ochrony historycznego krajobrazu miejskiego.
- B) W przypadku wpisywania nowych obiektów i miejsc z historycznych obszarów miejskich na Listę Światowego Dziedzictwa jest zalecane, by idea historycznego krajobrazu miejskiego została włączona w proces nominacji i ewaluacji.
- C) UNESCO zostało poproszone o przestudiowanie możliwości sformułowania nowych rekomendacji, by uzupełnić i uaktualnić już istniejące o historyczny krajobraz miejski, ze specjalnym uwzględnieniem rozpatrywania współczesnej architektury w szerszym kontekście. Nowe rekomendacje powinny w późniejszym okresie być przedstawione Generalnej Konferencji UNESCO.

20 maja 2005 r.

tłumaczenie: K. Piotrowska-Nosek